

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПІДГОТОВКИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА
З МЕТОДИКОЮ ОЗНАЙОМЛЕННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ»**

*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПІДГОТОВКИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА
З МЕТОДИКОЮ ОЗНАЙОМЛЕННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ»**

*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Укладач: Бобро Л. В.

УДК 373.2.016:57.018.1(072)

М54

Рекомендовано Вченою радою

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(НДУ ім. М. Гоголя)

Протокол № 5 від 30.11.2022 р.

Рецензенти:

Білоусова Н. В. – доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук.

Матвієнко С. І. – доцент кафедри дошкільної освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук.

М54 Методичні рекомендації до підготовки лабораторних занять з дисципліни «Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою» / уклад. Л. В. Бобро. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 32 с.

Методичний посібник є частиною методичного забезпечення навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою». У ньому представлено методичні рекомендації до лабораторних занять з навчальної дисципліни для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». У даному збірнику подані плани лабораторних занять, основні поняття до тем, рекомендована література та практичні завдання, передбачені дисципліною. Запропоновано алгоритм підготовки до лабораторних занять, виконання запропонованих завдань у межах теми.

Доцільний для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ОКР «бакалавр».

УДК 373.2.016:57.018.1(072)

© Бобро Л. В., укладання, 2022

© НДУ ім. М. Гоголя, 2022

З М І С Т

Передмова	4
Тематика лабораторних занять та розподіл годин	7
Плани лабораторних занять та методичні рекомендації до їх виконання	8
Розділ 1. Теоретичні основи курсу. Куточок природи та ділянка ЗДО як основні осередки ознайомлення дошкільників з природою	8
Лабораторне заняття 1. Куточок природи як матеріальна база ознайомлення дітей з природою. Рослини й тварини кутка природи.....	8
Лабораторне заняття 2. Ділянка ЗДО. Вимоги до її озеленення	10
Розділ 2. Методичні засади методики ознайомлення дітей з природою...	13
Лабораторне заняття 3–4. Наочні методи ознайомлення дошкільників з природою	13
Лабораторне заняття 5. Методи ознайомлення дошкільників з природою: словесні, практичні.....	16
Лабораторне заняття 6. Ігри та нескладні досліди як метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою	19
Лабораторне заняття 7. Заняття як основна форма ознайомлення дітей з природою	23
Лабораторне заняття 8. Форми ознайомлення дітей з природою: екскурсії в природу, щоденні та цільові прогулянки.....	22
Рекомендована література	28

ПЕРЕДМОВА

Удосконалення педагогічного процесу у закладах дошкільної освіти відповідно до нового державного стандарту дошкільної освіти, використання могутнього потенціалу природи у гуманізації педагогічного процесу, актуальність проблеми щодо вирішення завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку потребують посилення теоретичної та практичної підготовки майбутніх спеціалістів у сфері дошкільної освіти загалом, з методики ознайомлення дошкільників з природою, зокрема.

Освітній компонент «Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою» є однією із основних навчальних дисциплін циклу професійної підготовки бакалавра за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою – це наука про виховання та всебічний розвиток дитини дошкільного віку засобами природи. Важко переоцінити значення природи, як засобу, в освітньому процесі та виховному впливові на дитину. Саме природа виступає найпершим матеріалом, середовищем, яке слугує основою для формування багатогранної особистості дошкільника. Надзвичайно важливим є те, щоб маленька людина, з перших років життя, відчувала єдність з природою, навчилася доцільно та економно черпати з неї користь для власного здоров'я – фізичного, духовного, психічного. Необхідність педагогічної практики у спеціально розробленій теорії і методичному обґрунтуванні найефективніших шляхів використання природи у освітньому і вихованому процесі призвели до виокремлення методики ознайомлення дошкільників з природою в окрему галузь педагогічних знань.

Особливої актуальності нині набуває екологічне виховання підростаючого покоління. Це приводить до виокремлення одного із основних завдань методики, пов'язане із екологічним вихованням дошкільників. Розв'язання даного завдання значною мірою залежить від особистої позиції дорослої людини, її екологічного світосприйняття та уміння передати вихованцям власного ставлення до природи, розуміння своєї ролі у її збереженні та примноженні. Дана особливість значно

підвищує важливість оволодіння майбутніми вихователями методикою ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.

Основним принципом побудови навчального матеріалу освітнього компоненту є екологічний принцип. Його зміст передбачає постійне акцентування уваги на виявленні та встановленні взаємозв'язків і взаємозалежностей у природі, її законів, якими має керуватися людина у власній поведінці.

Робота студентів на лабораторних заняттях спрямована на оволодіння ними знаннями щодо основ природознавства та методикою ознайомлення дошкільників з природою, набуття умінь добирати та застосовувати ефективні методи, прийоми та засоби ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям, явищами природи, неживою природою, об'єктами живої природи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є формування професійної компетентності майбутніх вихователів, яка передбачає володіння системою знань, умінь та навичок щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з об'єктами та явищами природи, здійсненні ефективного екологічного виховання дошкільників.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою» є:

1. Оволодіння майбутніми вихователями основними поняттями, завданнями та змістом навчальної дисципліни.
2. Опанування знань про форми та методи роботи щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.
3. Формування навичок використання об'єктів та явищ природи у роботі з дітьми дошкільного віку.
4. Самостійного набуття природознавчих знань шляхом спостережень, експериментів, роботи з довідковою літературою.

5. Формування любові до природи України, прагнення оберігати та примножувати її багатства, розвиток екологічного чуття.

Професійні компетенції, які мають здобути студенти по закінченню вивчення навчальної дисципліни

Студенти мають оволодіти наступними фаховими **компетентностями**:

- формувати у дітей дошкільного віку елементарні поняття про навколишню природу планети Земля;
- здійснювати добір та застосування ефективних методів, прийомів і засобів навчання основ природознавства, спрямованих на розвиток знань, умінь і навичок дітей дошкільного віку;
- вирішувати завдання всебічного розвитку особистості;
- використовувати сучасні інформаційні технології в навчально-виховному процесі, спрямованому на ознайомлення дітей з природою;
- підбирати та виготовляти дидактичний матеріал для активізації і формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку;
- діагностувати знання, вміння та навички дітей з природознавства у відповідності з особистісними вимірами розвитку дитини, здійснювати на цій основі диференційоване навчання і виховання, об'єктивно оцінювати наслідки власної діяльності;
- володіти формами організації та планування освітнього процесу з формування у дітей усвідомлено-відповідального ставлення до природи.

Методичні рекомендації до підготовки та проведення лабораторних занять охоплюють центральні теми навчальної дисципліни «Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою». До кожної теми надається план лабораторного заняття, перелік рекомендованих джерел; практичні завдання до лабораторного заняття; надаються рекомендації з підготовки до кожної теми лабораторного заняття; форма звітності.

ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА РОЗПОДІЛ ГОДИН

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Куточок природи як матеріальна база ознайомлення дітей з природою. Рослини й тварини кутка природи.	2	2
2	Ділянка ЗДО. Вимоги до її озеленення.	1	
3	Екологічна стежинка як розвивальне природне середовище та планування роботи на них.	1	
4	Наочні методи ознайомлення дошкільників з природою.	4	
5	Методи ознайомлення дошкільників з природою: словесні, практичні.	2	
6	Ігри та нескладні досліди як метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою	2	
7	Заняття як основна форма ознайомлення дітей з природою.	2	
8	Форми ознайомлення дітей з природою: екскурсії в природу, щоденні та цільові прогулянки.	2	
Разом		16	2

ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

РОЗДІЛ 1.

КУТОЧОК ПРИРОДИ ТА ДІЛЯНКА ЗДО ЯК ОСНОВНІ ОСЕРЕДКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ (4 ГОД.).

Лабораторне заняття 1

Тема лабораторного заняття **Куточок природи як матеріальна база ознайомлення дітей з природою.** **Рослини й тварини кутка природи.**

Мета: набуття практичних умінь створювати куточок природи, вирощувати кімнатні рослини, утримувати постійних та тимчасових мешканців кутка природи; закріпити знання щодо куточка природи у ЗДО, вимог до відбору об'єктів кутка природи.

Професійна спрямованість: знання з теми дозволять вихователям ЗДО правильно створювати кутки природи у різних вікових групах, доречно добирати кімнатні рослини для різних вікових груп; майбутні вихователі оволодіють практичними вміннями догляду за рослинами; опанують методику організації праці дітей дошкільного віку у куточку природи.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Вимоги до відбору об'єктів та розміщення кутка природи.
2. Кімнатні рослини в куточку природи, догляд за ними в різних вікових групах. Сезонні зміни у куточку природи.
3. Догляд за тваринами в куточку природи.
4. Тимчасові мешканці куточка природи.

Основні поняття: куток природи, обладнання кутка природи, кімнатні рослини кутка природи, тварини у кутку природи, птахи у кутку природи, тимчасові мешканці кутка природи.

Практична робота щодо опанування умінь пересадження кімнатних рослин та догляду за ними:

Практичне завдання №1. Розробити фотоальбом кімнатних рослин та паспортів до них, які можуть знаходитися у ЗДО для різних вікових груп. Бути готовими до його демонстрації, характеристики.

Практичне завдання №2. Робота з огляду за кімнатними рослинами. Підготуватися до посадки кімнатних квітів та пересаджування кімнатних рослин, які знаходяться в аудиторії.

Для виконання завдання необхідно:

- обрати та принести кімнатну рослину для посадки;
- підібрати необхідний посуд для посадки;
- підготувати весь необхідний матеріал для посадки та пересаджування квітів;

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Виконуючи перше практичне завдання, варто визначитися із об'єктами, які будуть внесені у фотоальбом. Добираючи кімнатні рослини варто орієнтуватися на вимоги добору об'єктів рослин у різних вікових групах, а саме на їх вигляд та кількість відповідно. До кожного об'єкта доберіть якісне його зображення.

Альбом поділіть на розділи, які відповідатимуть віковій групі. Наповніть розділи обраними кімнатними рослинами та інформацією про них.

2. Оберіть та підготуйте до посадки одну кімнатну рослину. Підготуйте для цього всі необхідні матеріали (дренаж, ґрунт та ін.) та інструменти (горщики, лопатки, клейонка на якій відбуватиметься процес пересадки).

Форма звітності: усна, друкована.

Література

1. Беленька Г.В. Віконечко в природу: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. К.: Сім кольорів, 2014. 56 с.
2. Бочелюк О.І., Горопаха Н.М. Кімнатне квітникарство у дошкільному закладі. Рівне, 2006.
3. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 15-30.
4. Кот Н. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 22-23. 4.
5. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: Європейський довід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2001. №4. С. 11-13.
6. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 90-104.
7. Яришева Н. Ф. Основи природознавства. Природа України. К., 1995. 335 с.

Лабораторне заняття 2 (2 год.)

Тема лабораторного заняття Ділянка ЗДО. Вимоги до її озеленення.

Мета: закріплення знань щодо планування та структурних компонентів ділянки ЗДО; набуття практичних умінь щодо планування городу на ділянці ЗДО для різних вікових груп та екологічної стежини.

Професійна спрямованість: опанування даної теми дозволить майбутнім вихователям оволодіти уміньми облаштовувати ділянку закладу дошкільної освіти згідно вимог до її озеленення; набуття умінь щодо організації роботи з дітьми дошкільного віку на ділянці ЗДО.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Структурні компоненти та планування ділянки ЗДО.
2. Вимоги до озеленення ділянки.
3. Квітники на ділянці.
4. Город на ділянці.
5. Плодовий сад на ділянці ЗДО.
6. Екологічна стежинка як розвивальне природне середовище та планування роботи на них.

Основні поняття: ділянка закладу дошкільної освіти, планування ділянки, вимоги до облаштування ділянки, квітники, город, плодовий сад, екологічна стежина.

Практична робота щодо плану облаштування ділянки ЗДО та екологічної стежинки:

Практичне завдання №1. Заповнити таблицю «Город на ділянці дитячого садка».

Вікова група	Розміри грядок	Рослини, які можуть вирощувати діти
Друга молодша група		
Середня група		
Старша група		

Практичне завдання №2. Обрати та охарактеризувати три об'єкти, які можна виростити у квітнику на ділянці ЗДО та три об'єкти плодового саду. Об'єкти унаочнити. Зазначити вимоги за доглядом вказаних об'єктів.

Практичне завдання №3. Скласти приблизний план влаштування на території закладу дошкільної освіти «Екологічної стежини»: коротко описати елементи стежки; зобразити «Екологічну стежку» у вигляді схеми.

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Для підготовки змістовних відповідей на теоретичні питання заняття опрацюйте наукову літературу, запропоновану до лабораторного заняття.

2. На основі джерела: Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 90- 104., детально опрацюйте теоретичний матеріал з теми. Ознайомтеся із об'єктами, які можна вирощувати у квітнику та плодового саду на території закладу дошкільної освіти.

3. Оберіть вказану кількість об'єктів для характеристики. Користуючись енциклопедичними джерелами схарактеризуйте обрані об'єкти.

4. На основі рекомендацій Н. Горопахи, поданих у книзі «Виховання екологічної культури дітей». Рівне, 2001. С. 15-19, (див. № 1 у списку літератури) складіть план влаштування «Екологічної стежини» на території закладу дошкільної освіти.

Форма звітності: усна, друкована.

Література

1. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне. 2001. С. 15- 30.
2. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 8-13.
3. Кот Н. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 22-23.
4. Пантелєєв Г. Ділянка дитячого садка: естетика оформлення. *Дошкільне виховання*. 2003. № 3, 10.
5. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 90-104.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ (12 ГОД.).

Лабораторне заняття 3-4 (4 год.)

Тема лабораторного заняття

Наочні методи ознайомлення дошкільників з природою.

Мета: закріпити знання щодо наочних методів ознайомлення дошкільників з природою; набуття навичок застосування наочних методів у освітньому процесі ЗДО.

Професійна спрямованість: дане заняття надасть можливість майбутнім вихователям опанувати методикою проведення спостережень для дітей дошкільного віку, уміннями застосовувати метод демонстрування ілюстративного матеріалу в процесі організації різних форм роботи з дошкільниками; опанування уміннями створення об'ємних моделей.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Спостереження – один із основних методів ознайомлення дошкільників з природою.
2. Демонстрування ілюстративного матеріалу.
3. Демонстрування за допомогою технічних засобів навчання.
4. Моделювання як метод пізнання природи.

Основні поняття: спостереження, види спостережень, методика керівництва спостереженнями, ілюстративний матеріал, модель, моделювання.

Практичні робота щодо розробки конспектів спостережень та занять, створення об'ємних моделей:

Практичне завдання №1. Розробити конспект спостереження за об'єктами природи (об'єкт на вибір студента) та підготуватися до його проведення у межах аудиторії.

Практичне завдання №2. Розробити фрагмент заняття з використанням технічних засобів, демонструванням ілюстративного матеріалу (тема за вибором студента).

Практичне завдання №3. Створити об'ємну модель «Город на вікні» в аудиторії (групова робота).

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Опрацювати запропоновану до заняття літературу з метою закріплення теоретичного матеріалу.

2. У методичному посібнику: Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 90-104., детально опрацюйте матеріал, що стосується наочного методу – спостереження та методики підготовки та його проведення.

3. Зробіть добірку наочних матеріалів для проведення спостереження в аудиторному режимі відповідно до обраної теми.

4. У вище вказаному джерелі зверніть увагу на теоретичний матеріал, що стосується заняття та методики його проведення. Детально продумайте тему заняття, мету, необхідні матеріали для його проведення. Зробіть добірку матеріалів, які будете демонструвати з використанням технічних засобів та ілюстративного матеріалу.

5. Підготуйте об'єкти, які будуть складати модель «Город на вікні». Попередньо варто обговорити дані об'єкти та розподілити види роботи щодо їх виготовлення між усіма учасниками освітнього процесу.

Форма звітності: усна, друкована.

Література

1. Беленька Г. Ознайомлюємо дошкільників зі складними явищами навколишнього світу: крок за кроком. *Вихователь-методист*. 2013. № 2. С. 42-49.
2. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. *Дошкільнє виховання*. 2008. № 4. С.9-11.
3. Зебзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 119-124.
4. Ніколаєва С.М. Спостерігаючи – пізнаємо. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 104-116.
5. Ніколаєва С.М. Ознайомлення дошкільників з неживою природою. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 143-175.
6. Організація спостережень у дитячому садку / Упор. Ю. Харченко. Харків, 2007. 144 с.
7. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника / З.П.Плохій. К. : Світич, 2010. 144 с.
8. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині. *Дошкільнє виховання*. 2013. № 2. С. 2.
9. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К. : Вища школа, 1993. 344 с.

Лабораторне заняття 5 (2 год.)

Тема лабораторного заняття Методи ознайомлення дошкільників з природою: словесні, практичні.

Мета: закріпити знання щодо словесних та практичних методів ознайомлення дошкільників з природою; вправлятися у застосуванні словесних та практичних методів у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Професійна спрямованість: дана тема допоможе майбутнім вихователям опанувати практичними вміннями та навичками добирати та застосовувати ефективні словесні та практичні методи; набуття практичних умінь складати та проводити розповіді, бесіди з дошкільниками; засвоєння методики організації праці у природі для дітей різних вікових груп.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Словесні методи ознайомлення дітей дошкільного віку з природою:
 - розповідь;
 - читання природознавчої літератури;
 - бесіда.
2. Практичні методи ознайомлення дітей-дошкільників з природою: праця в природі:
 - чергування;
 - доручення.

Основні поняття: словесні методи, практичні методи, розповідь вихователя, читання природознавчої літератури, бесіда, види бесід, праця у природі, форми праці у природі, чергування, доручення.

Практична робота щодо опанування уміннями розробляти та застосовувати словесні та практичні методи:

Практичне завдання №1. Розробити та провести розповідь про природу для дітей різних вікових груп (тема та вікова група за вибором).

Практичне завдання №2. Підготуватися до проведення узагальнюючої бесіди з дітьми старшої групи (тема за вибором).

Практичне завдання №3. Підготуватися до проведення інструктажу для дошкільників перед виконанням праці в природі.

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Для виконання вище зазначених завдань необхідно скористатись запропонованою літературою, повторити та закріпити знання щодо складання розповідей про природу, бесід з дітьми різних вікових груп.

2. Під час виконання першого завдання слід враховувати, що використання словесних методів ознайомлення дошкільників з природою позначаються на формуванні пізнавальних інтересів дітей. Розповідь має бути цікавою, захоплюючою, у змісті містити інформацію про взаємозв'язки та взаємозалежності у природі, місце та роль людини у природному середовищі.

3. На основі розуміння сутності словесного методу – розповідь про природу, знань видів розповідей вимог до них, відповідно до вікової категорії оберіть об'єкт або явище природи для даної розповіді. Вибудуйте структуру розповіді.

4. Виконуючи друге завдання, варто пам'ятати, що заключна бесіда спрямована на систематизацію і узагальнення одержаної інформації, її конкретизацію, закріплення, уточнення. Під час підготовки до узагальнюючої бесіди необхідно враховувати: чуттєвий досвід дітей; план бесіди, у якому слід передбачити, які питання варто уточнити, до яких узагальнень і висновків потрібно підвести дітей; правильний, доречний добір ілюстративного матеріалу.

5. У процесі підготовки третього завдання варто пам'ятати, що структура колективної праці найчастіше пов'язана із вирощуванням рослин та містить

наступні компоненти: бесіда про рослини, постановка мети і мотивація праці, обстеження посадочного матеріалу, інструктаж, хід роботи, підведення підсумків. Інструктаж для дітей молодшої групи проводиться поетапний, а для дошкільників середнього та старшого віку – перспективний. Це варто врахувати.

Форма звітності: усна, друкована.

Література

1. Зебзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 119-124.
2. Золотова К.І. Праця дітей по догляду за тваринами. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 182-189.
3. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей. Івано-Франківськ, 1999. С. 5- 23.
4. Мазуріна Г. Праця дітей на городі, у квітнику, ягіднику. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 189-214.
5. Методи ознайомлення з природою дітей дошкільного віку. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 78-95
6. Поддьяков М.М. Методи розумового виховання. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 95-104.
7. Теплюк С. Трудові доручення на прогулянці влітку. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 271-277.
8. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К. : Вища школа, 1993. 344 с.

Лабораторне заняття 6 (2 год.)

Тема лабораторного заняття Ігри та нескладні досліди як метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.

Мета: закріпити знання студентів щодо ігор екологічного спрямування та нескладних дослідів; набути навичок складання конспектів дослідів та їх практичне проведення.

Професійна спрямованість: заняття дозволить вихователям ЗДО опанувати уміннями складати конспекти дослідів для дітей різних вікових груп та практичне проведення нескладних дослідів; набути навичок добору дидактичних ігор природничого характеру, виготовляти до них дидактичні матеріали; опанувати методикою проведення нескладних дослідів та дидактичних ігор.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Види та зміст елементарних дослідів із об'єктами та явищами природи.
2. Структура нескладного дослідів та прийоми керівництва пізнавальною діяльністю дітей старшого дошкільного віку на різних етапах дослідницької.
3. Використання сюжетно-рольової гри в екологічному вихованні.
4. Ігрові повчальні ситуації їх види.
5. Ігри з правилами і їх роль екологічному вихованні дітей.

Основні поняття: нескладний дослід, структура дослідів, гра, будівельно-конструктивна гра, творча рольова гра, дидактична гра, методика проведення дидактичної гри, рухлива гра.

Практична робота з набуття умінь укладати конспекти нескладних дослідів та розробляти дидактичні ігри природничого характеру:

Практичне завдання №1. Розробити 3 конспекти нескладних дослідів для дітей старшого дошкільного віку, які б виявили властивості води, повітря, ґрунту. Підготувати всі необхідні матеріали для їх проведення.

Практичне завдання №2. Зробити добірку дидактичних ігор природничого характеру для дітей різних вікових груп. Бути готовим до проведення.

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Щоб виконати перше завдання, підберіть і опишіть 3 нескладні досліди з вивчення властивостей різних об'єктів неживої природи (води, ґрунту, повітря тощо). На заняття підготуйте обладнання та проведіть з групою 2 досліди. Враховуйте послідовність етапів дослідів, мету проведення, вікові особливості дітей, для яких передбачено проведення дослідів. Найважливіше в дослідній діяльності – уміння побачити проблему, зробити припущення про причини явища і результати дослідів. Діти повинні зробити висновки самостійно (або за допомогою навідних питань) про причинно-наслідкові, послідовні або часові зв'язки; якщо вихователь змушений робити висновки замість вихованців, можливо, вони ще не мають достатніх знань про явища, що розглядаються, і досліди проведені завчасно або не дотримано методики. Результати дослідів повинні бути зрозумілими дітям.

2. Для виконання другого завдання потрібно врахувати, що дидактичні ігри можуть бути: з природним матеріалом, іграшками, друковані настільні та словесні. Вони можуть бути використані в першу чергу на етапі закріплення знань, по-друге – для узагальнення і систематизації, а в деяких випадках – для первинного ознайомлення з об'єктами і явищами. Оскільки гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, дидактичні ігри, маючи навчальну мету і завдання, дозволяють засвоїти знання легко й цікаво. Завдання можуть бути різних рівнів складності: «знайди пару», «порівняй», «що зайве?», «що зникло?»,

впізнання зображень заштрихованих або накладених одне на одне, класифікація предметів та інше.

Форма звітності: усна, письмова.

Література

1. Веретеннікова С.О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою: підручник для учнів пед. училищ . К.: Вища школа, 1979. 248 с.
2. Газіна О. Граючи, пізнаємо природу. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 244-251.
3. Дрязгунова В. Дидактичні ігри для ознайомлення дошкільників з рослинами. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 338-346.
4. Експериментальна діяльність у ДНЗ : учебное пособие / уклад.: Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. Х. : Основа, 2009. 192 с.
5. Єлманова С. А. Що буде коли? Організація нескладних дослідів з дітьми старшого дошкільного віку в природі. *Дитячий садок*. 2001. № 32. с 5.
6. Ніколаєва С.М. Теоретичні передумови використання гри в екологічному вихованні. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 313-322.
7. Стеценко Т., Могутнова Н. Розвивальні екологічні ігри для молодших і старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 24-25.
8. Тимофєєва О.О. Дидактичні ігри та вправи з ознайомлення дітей з природою.

Лабораторне заняття 7 (2 год.)

Тема лабораторного заняття Заняття як форма організації роботи з ознайомлення дітей з природою.

Мета: закріпити знання здобувачів щодо заняття як форми організації роботи з ознайомлення дітей з природою; набути умінь проведення занять в освітньому процесі ЗДО.

Професійна спрямованість: робота у межах теми дозволить опанувати студентам методикою проведення занять для дітей дошкільного віку, вміннями розробляти конспекти занять та необхідних дидактичних, наочних, роздаткового матеріалу.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Заняття – форма організації природопізнавальної діяльності дітей.
2. Типи занять з ознайомлення дітей з природою. Їх характеристика.

Основні поняття: заняття, первинно-ознайомлювальне заняття, поглиблено-пізнавальне заняття, комбіноване заняття, інтегроване заняття, комплексне заняття, програмні завдання, наочні посібники.

Практична робота щодо оволодіння вміннями розробляти конспекти занять для різних вікових груп:

Практичне завдання №1. Розробити конспект первинно-ознайомлюваного заняття з ознайомлення дітей дошкільного віку з природою (тема, вікова група за вибором студента). Виготовити всі необхідні матеріали до заняття (дидактичні, наочні, роздаткові і т. д.). Підготуватися до практичного проведення заняття в аудиторії.

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. У процесі виконання практичного завдання необхідно враховувати, що у межах такого типу заняття у дошкільників формуються конкретні уявлення про неживу природу, явища природи, рослини, тварини, особливості їхнього розвитку за певних умов.

2. Розробляючи конспект заняття, зверніть увагу на те, що основними методами, які використовуються на первинно-ознайомлювальних заняттях є спостереження та досліди, а також розглядання картин, перегляд мультфільмів, відеоматеріалів, мультимедійних презентацій.

3. Варто пам'ятати, що ефективність занять залежить від їх підготовки та проведення. Тому, для початку, треба визначитися з темою заняття, виходячи із змісту програми розвитку дітей дошкільного віку («Я у Світі» – нова редакція (за загальною науковою редакцією О. Кононко); «Освіта і піклування» (упорядники: В. Воронов, К. Ковальчук, Н. Піканова, О. Рейпольська, С. Сисоєва, К. Станкевич.); «Дитина». (за загальною науковою редакцією В. Огнев'юк); «Українське дошкілля» (автор О. Білан); «Впевнений старт». Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку (за загальною науковою редакцією Т. Піроженко), розробити програмові завдання, вони включають розвивальні, виховні та освітні завдання.

4. Важливим етапом підготовки до заняття є вибір методу. Він залежить від дидактичної мети, змісту пізнавального матеріалу, вікових особливостей дітей. У процесі ознайомлення дошкільників з природою надавайте пріоритет методам, які забезпечують безпосередній контакт з природою.

5. Продумайте використання роздавального матеріалу, наочних посібників: картини, малюнки, гербарії.

6. Детально сплануйте хід заняття, послідовність роботи на ньому, систему прийомів, що активізують розумову діяльність дітей. На занятті бажано залучати до роботи всіх дітей групи.

7. Важливо пам'ятати, що наприкінці заняття, вихователь застосовує педагогічну оцінку умінь та навичок, ставлення дошкільників до заняття, їх старанність, пізнавальну активність.

Форма звітності: усна, письмова.

Література

1. Аванесова В.М. Теоретичні основи занять як форми організації розумового виховання і навчання. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.354-368.
2. Борисова Н., Асташкіна В. Новий підхід до проведення занять. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 126-131.
3. Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 140-150.
4. Зебзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 119-124.
5. Крутій К. Діяльнісна модель заняття. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 131-139.
6. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Середній вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
7. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Старший вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.

Лабораторне заняття 8 (2 год.)

Тема лабораторного заняття Форми ознайомлення дітей з природою: екскурсії в природу, щоденні та цільові прогулянки.

Мета: закріпити та розширити знання студентів щодо екскурсій в природу, щоденних та цільових прогулянок як форм ознайомлення дітей з природою; засвоєння практичних навичок з складання конспектів та практичного проведення екскурсій, щоденних та цільових прогулянок.

Професійна спрямованість: робота у межах даної теми надасть можливість вихователям опанувати методикою організації екскурсій в природу, вміннями складання конспектів екскурсій; засвоєння навичок розробки конспектів повсякденних та цільових прогулянок та методики їх проведення.

Закріплення теоретичного матеріалу з наступних питань:

1. Навчально-виховне значення екскурсії та методика її проведення.
2. Цільові прогулянки у природу.
3. Ознайомлення дітей з природою під час повсякденних прогулянок.

Основні поняття: екскурсія, екскурсія у природу, екскурсія на сільськогосподарський об'єкт, структура екскурсії, методика проведення екскурсії, збір природного матеріалу, цільова прогулянка, повсякденна прогулянка, структурні компоненти прогулянки.

Практична робота щодо оволодіння досвідом розробки конспектів екскурсій, цільових та повсякденних прогулянок; опанування методикою їх проведення:

Практичне завдання №1. Підготуватися до проведення екскурсії. Розробити конспект екскурсії з дітьми старшої групи до одного із об'єктів природи (у поле, у ліс, у парк тощо). Виготовити необхідні матеріали для її проведення.

Практичне завдання №2. Скласти план проведення цільової прогулянки в природу з дітьми середньої групи.

Практичне завдання №3. Скласти рекомендації щодо проведення повсякденних прогулянок.

Рекомендації з підготовки до заняття:

1. Користуючись запропонованою літературою, перегляньте методичні матеріали щодо методики проведення екскурсій, цільових та повсякденних прогулянок.

2. При виконанні першого завдання ураховуйте відмінності у структурі різних видів екскурсій за тематикою (екскурсії в природу, екскурсії на сільськогосподарські об'єкти). Зверніть увагу на те, що екскурсії в природу містять у своєму змісті шість компонентів: встановлення зв'язку з попереднім досвідом дітей; повідомлення мети екскурсії; колективне спостереження – основна, обов'язкова частина; збирання природного матеріалу; дидактична гра; підведення підсумків. А структура екскурсії на сільськогосподарські об'єкти відрізняється тим, що у її змісті відсутня дидактична гра, але додається новий компонент – розповідь дорослого про об'єкт. Варто зважати на те, що екскурсії проводяться, починаючи із середнього дошкільного віку.

3. На основі вивчення методичної літератури, виконайте друге завдання. Чітко визначте основні відмінності цільової прогулянки від повсякденної. Зверніть увагу на багату тематику для цільових прогулянок. Оберіть тему такої прогулянки та, згідно методики проведення, складіть план, відповідно до вказаної вікової категорії дітей.

4. Виконуючи третє завдання, зважайте на основні структурні частини повсякденної прогулянки: спостереження, творчі ігри, рухливі і фізкультурні комплекси, праця. Визначте для себе основні особливості проведення повсякденних прогулянок. На основі даної інформації розробіть методичні рекомендації щодо ефективного проведення повсякденних прогулянок.

Форма звітності: усна, письмова.

Література

1. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. К.: «Генеза», 2018. С. 71-79.
2. Куликова Т.О. Екскурсії в природу с дітьми дошкільного віку. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.368-396.
3. Лисенко Н.В. Практична екологія. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.407-412.
4. Пономарева К. Організація прогулянок на природу та їх роль у всебічному розвитку дітей. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 243-254.
5. Розвивальні прогулянки в ДНЗ / Укладач Ю. Черкасова. Х., 2011.
6. Сухар В. Дошкільнята на прогулянці. Х., 2012.
7. Теплюк С. Робота з дітьми на прогулянці взимку. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н. М. Горопаха. К., 2012. С.396- 407.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесова В.М. Теоретичні основи занять як форми організації розумового виховання і навчання. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.354-368.
2. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. К.: «Генеза», 2018. С. 71-79.
3. Беленька Г.В. Віконечко в природу: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку / Г.В. Беленька. К.: Сім кольорів, 2014. –56 с.
4. Беленька Г. Ознайомлюємо дошкільників зі складними явищами навколишнього світу: крок за кроком. *Вихователь-методист*. 2013. № 2. С. 42 – 49.
5. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. Дошкільне виховання. 2008. № 4. С.9-11.
6. Борисова Н., Асташкіна В. Новий підхід до проведення занять. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 126- 131.
7. Бочелюк О.І., Горопаха Н.М. Кімнатне квітникарство у дошкільному закладі. Рівне, 2006.
8. Веретеннікова С.О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою: підручник для учнів пед. училищ . К.: Вища школа, 1979. 248 с.
9. Газіна О. Граючи, пізнаємо природу. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 244-251.
10. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 8-13.
11. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне. 2001. С. 15-30.
12. Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 140- 150.
13. Дрязгунова В. Дидактичні ігри для ознайомлення дошкільників з рослинами. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 338-346.

14. Експериментальна діяльність у ДНЗ : навч. пос. / уклад.: Л. А. Швайка, І. В. Молодушкіна. – Х. : Основа, 2009. – 192 с.
15. Єлманова С. А. Що буде коли? Організація нескладних дослідів з дітьми старшого дошкільного віку в природі. *Дитячий садок*. 2001. № 32. с 5.
16. Зєбзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 119- 124.
17. Золотова К.І. Праця дітей по догляду за тваринами. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 182-189
18. Кот Н. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 22-23.
19. Крутій К. Діяльнісна модель заняття. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 131-139.
20. Куликова Т.О. Екскурсії в природу с дітьми дошкільного віку. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.368-396.
21. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно – ігрове середовище: Європейський довід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2001. №4. С. 11-13.
22. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей. Івано-Франківськ, 1999. С. 5-23.
23. Лисенко Н.В. Практична екологія. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.407-412.
24. Мазуріна Г. Праця дітей на городі, у квітнику, ягіднику. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 189-214.
25. Методи ознайомлення з природою дітей дошкільного віку. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 78-95
26. Ніколаєва С.М. Спостерігаючи – пізнаємо. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 104-116.
27. Ніколаєва С.М. Ознайомлення дошкільників з неживою природою. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 143- 175.

28. Ніколаєва С.М. Теоретичні передумови використання гри в екологічному вихованні. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 313-322.
29. Організація спостережень у дитячому садку / Упор. Ю. Харченко. Харків, 2007. 144 с.
30. Пантелєєв Г. Ділянка дитячого садка: естетика оформлення. *Дошкільне виховання*. 2003. № 3, с. 10.
31. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника. К. : Світич, 2010. – 144 с.
32. Поддяков М.М. Методи розумового виховання. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. К., 2012. С. 95-104.
33. Пономарева К. Організація прогулянок на природу та їх роль у всебічному розвитку дітей. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 243-254.
34. Розвивальні прогулянки в ДНЗ / Укладач Ю. Черкасова. Х., 2011.
35. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині. *Дошкільне виховання*. 2013. № 2. С.2.
36. Стеценко Т., Могутнова Н. Розвивальні екологічні ігри для молодших і старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 24-25.
37. Сухар В. Дошкільнята на прогулянці. Х., 2012.
38. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Середній вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
39. Теплюк С. Робота з дітьми на прогулянці взимку. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н. М. Горопаха. К., 2012. С.396-407.
40. Теплюк С. Трудові доручення на прогулянці влітку. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007. С. 271-277.
41. Тимофєєва О.О. Дидактичні ігри та вправи з ознайомлення дітей з природою.

42. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К. : Вища школа, 1993. 344 с.
43. Яришева Н. Ф. Основи природознавства. Природа України. К., 1995. 335 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція, 2021 [Електронний ресурс].
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Закон України «Про дошкільну освіту». [Електронний ресурс].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
3. Лист МОН України №1/9-419 від 02.07.2019 «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році».
4. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с. [Електронний ресурс].
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
5. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / Наук. кер. Проекту В. О. Огнев'юк. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 441 с.
6. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В.А. Воронов, К.В. Ковальчук, Н.В. Піканова, О.Д. Рейпольська, С.О. Сисоєва, К.Ю. Станкевич. – Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. – 130 с. [Електронний ресурс].
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej>
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку. «Українське дошкілля» / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с. [Електронний ресурс].

https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf

8. «Я у Світі». Програма розвитку дитини від народження до шести років. О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова; нук. кер. О. Л. Кононко Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488. [Електронний ресурс]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programma-ya-u-sviti.pdf>

Навчальне видання

Укладач:

БОБРО ЛІЛІЯ ВІКТОРІВНА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПІДГОТОВКИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА
З МЕТОДИКОЮ ОЗНАЙОМЛЕННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДОЮ»

*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – О. В. Борщ

Книга друкується в авторському редагуванні.

Підписано до друку 16.12.22 р.
Гарнітура Times
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 1,03
Ум. друк. арк. 1,86

Папір офсетний
Електронне вид-ня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.